ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf; 7. *Ткачова А.В.* Специфіка і тенденції розвитку інформаційного сектора економіки України. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2378>; 8. *Liubkina, O., Murovana, T., Magomedova A., Siskos, E. & Akimova, L.* (2019). Financial Instruments of Stimulating Innovative Activities of Enterprises and Their Improvements. Marketing and Management of Innovations, 4, 336-352. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.4-26>

1. *Zahornaia T.O.* Analytycheskyi podkhod k otsenke urovnia razvytyia ynformatsyonnoho sektora ekonomiky. Biuleten Mizhnarodnoho Nobelevskoho ekonomichnoho forumu. 2011. №1(4). S. 119-129; 2. Закон України «Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-vr>; 3. Закон України «Pro informatysiiu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>; 4. *Kastels M.* Ynformatsyonnaia epokha: ekonomika, obshchestvo y kultura : per. s anhl. M.: HU VShA, 2000. 608 s.; 5. *Myriasov Yu.A.* Tendentsyy formirovaniya ynformatsyonnoho sektora ekonomiky. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. 2008. № 802. S. 30-33; 6. Stan innovatsiinoi diialnosti ta diialnosti u sferi transferu tekhnologii v Ukraini u 2018 rotsi / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf>; 7. *Tkachova A.V.* Spetsyfika i tendentsii rozvytku informatysionnoho sektora ekonomiky Ukrainy. Efektyvna ekonomika. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2378>; 8. *Liubkina, O., Murovana, T., Magomedova A., Siskos, E. & Akimova, L.* (2019). Financial Instruments of Stimulating Innovative Activities of Enterprises and Their Improvements. Marketing and Management of Innovations, 4, 336-352. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.4-26>

УДК: 336.22

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.45

А.С. Луценко

МОДЕЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Проаналізовано досвід фіскального регулювання в державах Вишеградської групи (Польща, Чехія, Угорщина і Словаччина), які є відносно новими членами Європейського Союзу та здійснили досить масштабні консолідації бюджетів під впливом наднаціонального фіскального регулювання Європейського Союзу.

Виявлено специфічні особливості фіскального регулювання у країнах Вишеградської групи та Україні, а саме: невисокий рівень соціального забезпечення; нижчий рівень відношення видатків бюджету до ВВП держав з розвинутою економікою; більш розвинене непряме оподаткування у порівнянні з державами ЄС.

Означено інструментарій консолідації бюджетів в країнах Європейського Союзу, що передбачають застосування заходів: зростання доходів бюджетів; скорочення видатків бюджетів; зміна пенсійного режиму реформування соціальних трансфертів.

З'ясовано, що для визначення періоду консолідації бюджету держав Вишеградської групи зазвичай застосовують два підходи: кількісний, що оперує набором показників, які характеризують обсяг фіскального імпульсу; нарративний, який спирається на моніторинг нормативних документів.

Запропоновано механізм ефективного фіскального регулювання економіки України, розроблений з урахуванням кращого досвіду країн Вишеградської групи, метою якого є забезпечення збалансованості бюджету та макроекономічної рівноваги у суспільстві через узгоджений та збалансований вплив фіскальних інструментів на об'єкти фіскального регулювання.

The experience of fiscal regulation in the countries of the Visegrad Group (Poland, Czech Republic, Hungary and Slovakia), which are relatively new members of the European Union, have carried out quite large-scale consolidation of budgets under the influence of supranational fiscal regulation of the European Union.

Specific features of fiscal regulation in the Visegrad Group countries and Ukraine have been identified, namely: low level of social security (compared to EU Member States with developed economies); lower level of budget expenditures to GDP of countries (compared to EU Member States with developed economies); more developed indirect taxation than developed countries.

The toolkit of consolidation of budgets in the countries of the European Union is specified: measures of increase of budget revenues (increase of tax rates, expansion of the tax base, refusal of privileges and others); measures to reduce budget expenditures (reduction of public sector consumption through wage cuts and others); measures aimed at changing the pension regime (increasing the retirement age, reducing the payment of pensions); measures aimed at reforming social transfers (reduction of payments, abolition of benefits and bonuses).

It is found that two approaches are usually used to determine the budgetary consolidation period of the Visegrad Group countries: a quantitative one that operates on a set of indicators that characterize the volume of fiscal impulse; narrative that relies on monitoring regulatory documents.

It was determined that one of the main tools for increasing the budget revenues of the Visegrad Group countries was social payments, which are the most stable sources, which are almost independent of macroeconomic dynamics. This was the reason for the nationalization of the pension system in Hungary and Poland.

The mechanism of effective fiscal regulation of the Ukrainian economy is proposed.

It is argued that the objects of this mechanism of effective fiscal regulation of the economy of Ukraine are the budgetary and tax systems, and the subjects - the state, represented by bodies and services that apply the methods and instruments of fiscal regulation.

The main tasks of this mechanism of effective fiscal regulation of the Ukrainian economy are outlined: balancing of budget indicators; assistance in reducing public debt; optimization of tax burden; control over the impact on GDP growth.

The principles of effective fiscal regulation of the Ukrainian economy are highlighted: scientific validity; systematic; legislative regulation; continuity; efficiency; reconciliation of interests; adaptation; complexity.

Ключові слова: фіскальне регулювання; державна економіка, бюджет, податки, бюджет та податкова система.

Keywords: fiscal regulation; state economy, budget, taxes, budget and tax system.

Постановка проблеми. Проблеми, пов'язані з пошуком ефективної моделі фіскального регулювання економіки та необхідністю підтримання збалансованого бюджету, залишаються актуальними в науковому дискурсі. Змінюються зовнішні фактори функціонування держав, такі як падіння світових цін на нафту, пандемія COVID-19 та інші, які формують нові умови фіскального регулювання економіки. Враховуючи значний рівень боргової залежності України від міжнародних фінансових організацій (у т. ч. МВФ та групи Світового Банку), високий рівень фіскального дефіциту, кризові явища у світовій економіці через розповсюдження вірусу, вважаємо, що науковий інтерес представляє всебічний аналіз кращого світового досвіду фіскального регулювання економіки та стабілізації бюджетів у державах схожого рівня розвитку.

З огляду на це, проблема всебічного розгляду моделювання ефективного фіскального регулювання економіки України зберігає свою актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фіскального регулювання економіки розглядалися у фундаментальних працях економістів світового рівня: Дж. Кейнса [7], М. Фрідмена [5], Дж. Гелбрейта, А. Лаффера [8] та інших. Актуальні питання фіскального регулювання економіки є предметом наукового дослідження таких вітчизняних та іноземних учених, як А. Алесіна, С. Арганда [1; 2; 3], М. Молнар [9], А. Ршонка, П. Ціzkовіч [11], М. Вавріна [16], О. Десятнюк, Т. Маршалок [17], Ж. Комісарова та Є. Сергєєва [18], Т. Паєнтко [19], Н. Прокопенко, О. Гудзь, А. Тимошенко [20] та інших вчених. Високо оцінюючи важливість сформованих наукових результатів, зауважимо, що проблема моделювання ефективного фіскального регулювання економіки України з урахуванням зміни зовнішніх умов потребує подальшого дослідження.

Метою статті є поглиблення теоретико-методичних засад моделювання ефективного фіскального регулювання економіки України. Для досягнення визначеної мети було поставлено та вирішено такі завдання: дослідити характерні особливості консолідації бюджетів в країнах Вишеградської групи; удосконалити механізм фіскального регулювання економіки України, у т. ч. за рахунок застосування кращого світового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі поширення пандемії коронавірусу та погіршення темпів економічного зростання на тлі дедалі більшого кредитного стресу і ринкової волатильності експерти S&P Global Ratings прогнозують глобальну рецесію у 2020 р. при загальному зростанні ВВП лише на 1-1,5%. Ризики залишаються на боці подальшого зниження прогнозів.

Для макроекономічної теорії однією з центральних є проблема стимулюючого або стримуючого впливу фіскальної (бюджетно-податкової) політики на економіку. Погляди вчених на цю проблему не відрізняються єдністю. У цілому виокремлюють два магістральних напрями наукової думки з цього приводу, які фактично базуються на кардинально різних уявленнях стосовно ефективної моделі фіскального регулювання. Перший напрям умовно можна назвати «кейнсіанським», враховуючи схожість наукових позицій з головними вченнями Дж. Кейнса. Він об'єднує прихильників позиції, що фіскальне регулювання економіки в цілому сприятливо впливає на її розвиток. Другий напрям умовно називають «ліберальним». Він об'єднує неокласиків, прихильників теорії реального ділового циклу та інших науковців, які дотримуються протилежної точки зору у питаннях ефективної моделі фіскального регулювання у порівнянні з «кейнсіанцями». Зазначимо, що в основному дискусії між цими двома напрямками полягають у площині ефективності розширювальної або стримуючої фіскальної політики у короткостроковій перспективі.

Єврогрупа вже розробила ряд заходів для підтримання економіки, яка зараз знаходиться у нестабільному положенні через розповсюдження вірусу COVID-19. Зокрема, вона оприлюднила інформацію стосовно застосування фіскальних заходів на рівні 1% ВВП у середньому у 2020 році. Також зобов'язалася надавати та розробляти механізми підтримки ліквідності в розмірі не менше 10% ВВП у вигляді схем державних гарантій та відстрочених податкових платежів. Експерти не виключають можливість подальшого збільшення даних показників. Також міністри фінансів країн-членів Європейського Союзу, які входять у єврозону, домовились про додаткові заходи підтримки економіки на рівні країн.

Консолідація бюджету — це збалансування бюджету за рахунок зменшення державних витрат або збільшення доходів (завдяки податкам), або через комбінацію цих дій, запроваджених після кризи. На наше переконання, у різні періоди діють різні чинники, які визначають специфіку впливу консолідації бюджету на розвиток економіки. Саме тому, враховуючи значну кількість кардинально різних чинників впливу, недоцільно говорити про однозначно позитивний або негативний ефект консолідації бюджету. Доречніше оцінювати ефективність консолідації бюджету та фіскального регулювання.

Ураховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, проаналізуємо досвід фіскального регулювання в державах Вишеградської групи (Польща, Чехія, Угорщина і Словаччина), які є відносно новими членами Європейського Союзу та здійснили досить масштабні консолідації бюджетів під впливом наднаціонального фіскального регулювання Європейського Союзу. Ці чотири центральноєвропейські країни обрано не випадково: по-перше, намагаючись йти шляхом зближення з ЄС, необхідно враховувати кращий досвід держав, що є її членами, у т. ч. у сфері фіскального регулювання; по-друге, ці держави з певними застереженнями можна розглядати, як країни подібного рівня розвитку; по-третє, специфіка фіскальної стабілізації в цих країнах мала вимушений характер та фактично була здійснена під тиском інститутів ЄС. В Україні вимушений характер консолідаційних процедур певною мірою пояснюється кризовими явищами в економіці, високим рівнем боргової залежності та іншими зовнішніми й внутрішніми чинниками. Вишеградська група фокусує увагу на зменшенні залежності від імпорту, скороченні економічної відсталості від лідерів ЄС, максимально підтримує зближення їх національних інтересів в економічній сфері з інтересами західноєвропейських країн.

Також доцільно звернути увагу на специфічні особливості фіскального регулювання у країнах Вишеградської групи та Україні, які представлені в дослідженні експертів МВФ [10], а саме: невисокий рівень соціального забезпечення (у порівнянні з державами — членами ЄС з розвинутою економікою); нижчий рівень відношення видатків бюджету до ВВП держав (у порівнянні з державами — членами ЄС з розвинутою економікою); молодість фіскальних систем країн Східної Європи; більш розвинене непряме оподаткування у порівнянні з державами розвинутої Європи. Ураховуючи завершеність консолідації бюджетів в державах Вишеградської групи, вважаємо можливим розглянути їх досвід та проаналізувати можливість його застосування в українській дійсності.

Фіскальне регулювання економіки в державах Вишеградської групи мало у т. ч. наднаціональний характер. На думку Ж. Н. Комісарової та Е. Сергєєва, наднаціональне фіскальне регулювання полягає у впливі на національні бюджетні та податкові системи держав з боку інститутів наднаціонального управління, метою чого є приведення цих систем у відповідність певним критеріям та нормам [18]. У даній ситуації це стосується кількісних обмежень, узагальнених у Пакті про стабільність і зростання: рівень державного боргу (не більше 60 % від ВВП) та дефіцит бюджету (не більше 3% ВВП). Відповідно до Процедури надмірного дефіциту бюджету до країни єврозони, яка не виконує вимоги Ради ЄС щодо стабілізації бюджету, можуть застосовуватися фінансові санкції. Отже, формат фіскального регулювання ЄС фактично полягає у вимогах приведення до нормативних показників національних бюджетів, номінальній конвергенції показників у фіскальній сфері. Ефективність такого фіскального регулювання оцінюється позитивно при досягненні встановлених

критеріїв. На нашу думку, даний підхід є дещо спрощеним, оскільки для визначення ефективності фіскального регулювання економіки необхідно також враховувати такі чинники, як приріст ВВП та інші. Так, досягнення встановлених критеріїв стосовно дефіциту бюджету та державного боргу паралельно зі скороченням ВВП не можна вважати позитивним результатом.

Попри наведені аргументи, сучасна практика фіскального регулювання в Європейському Союзі полягає у нав'язуванні дій, направлених на збалансування бюджету, у ситуації порушення встановлених критеріїв (рис. 1).

Інструменти консолідації бюджетів	Заходи зростання доходів бюджетів	Збільшення податкових ставок, розширення податкової бази, відмова від пільг та інші
	Заходи скорочення видатків бюджетів	Скорочення споживання державного сектору через зменшення заробітних плат та інші
	Заходи, направлені на зміну пенсійного режиму	Збільшення пенсійного віку, зменшення виплат пенсій
	Заходи, направлені на реформування соціальних трансфертів	Зменшення виплат, скасування пільг та бонусів

Рис. 1. Інструментарій консолідації бюджетів в країнах Європейського Союзу
Джерело: представлено автором із застосуванням [4]

Вважаємо, що у процесі модернізації фіскального регулювання економіки України необхідно максимально врахувати чинники, які можуть вплинути на успішність консолідації бюджету (рис. 2).

Аналізуючи ступінь внутрішньої диверсифікації важливих фіскальних показників у державах Вишеградської групи, вважаємо, що вона не є критичною. Так, окремі відмінності зафіксовано у рівні боргової залежності (Угорщина демонструє найвищий рівень заборгованості (рис. 3)), також певні особливості є у рівні податкового навантаження та питомій вазі видатків бюджету у структурі ВВП (рис. 4). Найвищим рівнем бюджетної дисципліни характеризується Польща.

Питома вага видатків бюджету у структурі ВВП держав Вишеградської групи протягом досліджуваного періоду (рис. 4) майже однакова, у порівнянні з іншими державами дещо вищий рівень зафіксовано в Угорщині. В Україні даний показник нижче і в середньому становить 34%.

Для визначення періоду консолідації бюджету зазвичай застосовують два підходи:

- кількісний, що оперує набором показників, які характеризують обсяг фіскального імпульсу;
- наративний, який спирається на моніторинг нормативних документів.

Чинники впливу на успішність консолідації бюджету	Структура консолідаційного пакета	Існує думка, що консолідації, які базуються на скороченні видатків, є більш ефективними. Ці дослідження спираються на досвіді держав з розвинутою економікою
	Розміри та тривалість консолідації	Поступові, масштабні та тривалі консолідації є ефективнішими у порівнянні з іншими. Однак існують винятки, у т. ч. при значному рівні державного боргу
	Грошово-кредитна політика	М'яка грошово-кредитна політика підвищує результативність консолідації бюджету
	Рівень державного боргу	Низький або середній рівень державного боргу держави сприяє підвищенню ефективності консолідації бюджету
	Членство у валютному союзі	Членство у валютному союзі може ускладнити процес збалансування бюджету

Рис. 2. Основні чинники впливу на ефективність консолідації бюджету

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 2; 3; 9; 11; 18]

Рис. 3. Рівень боргової залежності держав Вишеградської групи та України

Джерело: узагальнено автором на основі [14]

Аналізуючи рівень боргової залежності держав Вишеградської групи та України (рис. 3), з'ясовано, що найвищий рівень боргу зафіксовано в Угорщині (70,8 % за станом на кінець 2018 р.), однак протягом 2009-2018 рр. показник поступово зменшується.

Рис. 4. Питома вага видатків бюджету у ВВП держав Вишеградської групи та України
Джерело: узагальнено автором на основі [15]

Погоджуємося з думкою Ж. Комісарової та Е. Сергєєва, які зазначають, що для чіткого визначення терміну активних дій консолідації необхідно враховувати, що зниження показника дефіциту бюджету не повинно бути менш як 1% протягом 1 року та 2% протягом всього періоду консолідації [18]. Встановлені нормативи можна розглядати, як критерії ефективності консолідації, а саме 3% ВВП – для ЄС та України. Цей показник характеризує номінальну ефективність консолідації, однак оцінка реального успіху не може відбуватися без моніторингу ступеня скорочення ВВП в результаті фінансового імпульсу. Відповідно, фінансову консолідацію можна вважати ефективною, коли в результаті фінансового впливу відбувається незначне скорочення або зростання ВВП.

Представимо дані щодо збалансованості бюджетів держав Вишеградської групи та України на рис. 5.

Держави Вишеградської групи здійснювали різні за масштабами, набором інструментів та структурі заходи консолідації бюджетів. Так, в Угорщині підвищили ставки ПДВ (на 5% основна ставка та на 3% знижена ставка), корпоративного податку (на 3%) та здійснили реформу пенсійної системи. У 2011 р. відбувалася націоналізація обов'язкових пенсійних накопичень громадян, у результаті якої 97% працюючих громадян повернулися до державної пенсійної системи, суттєво зменшився державний борг, а бюджет став більш збалансованим. У 2013 р. запроваджено новий трансакційний податок на фінансові операції, а протягом 2010-2012 рр. стягувався додатковий податок для енергетичних та телекомунікаційних компаній. Ці додаткові заходи погіршили інвестиційний клімат в державі.

Польща також збільшила ставку ПДВ до 23% у 2011 р. та частково націоналізувала накопичувальну пенсійну систему, оптимізувала державні видатки, здійснила приватизацію державної власності (близько 300 підприємств протягом 2012-2013 рр.). У 2014 р. заборонено інвестувати в державні облігації для недержавних пенсійних фондів, а раніше вкладені кошти націоналізовано та направлено на скорочення державного боргу. Після цього громадянам запропонували або разом з накопиченнями

Рис. 5. Результати збалансованості бюджетів держав Вишеградської групи та України (2010-2018 рр.) та прогноз до 2025 р.

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

повернутися до державної пенсійної системи (цей варіант обрали 82% громадян), або заявити про те, що певний громадянин вирішив зберегти попередній варіант накопичень.

У Чехії максимально скорочувалися державні видатки та збільшувалися доходи за рахунок непрямих і прямих податків. Соціальні витрати, окрім пенсійних, були скорочені. Реформування пенсійної системи не відбувалося, тому що накопичувальний рівень існував всього три роки (2013-2016 рр.).

У Словаччині також скорочували видатки бюджету завдяки зменшенню державного апарата, зокрема зниженню заробітної плати. Зросла ставка ПДВ до 20%, збільшилися акцизи на алкогольні напої та тютюнові вироби, запроваджено нові податки на продаж нерухомості та дивіденди, підвищено граничний обсяг доходів, з яких сплачується податок на доходи, запроваджено додаткове оподаткування доходів осіб, які займають виборні посади, а також спеціальний антикризовий банківський податок, спеціальний режим оподаткування для ігрового бізнесу.

Проаналізуємо податкове навантаження у державах Вишеградської групи та представимо основні показники у табл. 1.

Так, проаналізувавши дані табл. 1, з'ясовано, що протягом 2009-2018 рр. у країнах Вишеградської групи співвідношення податків до ВВП є відносно стабільним. За результатами 2018 р. цей показник зафіксовано у діапазоні 33-37% ВВП, тоді як в Україні він є суттєво нижчий та становить 27,72% ВВП. У найбільш розвинених країнах Європейського Союзу цей показник є ще вищим.

Таблиця 1

Податкове навантаження в країнах Вишеградської групи, % ВВП

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Польща									
Податок на доходи фізичних осіб									
4,53	4,35	4,33	4,46	4,48	4,58	4,67	4,85	4,99	5,31
Податок на прибуток підприємств									
2,24	1,95	2,02	2,08	1,77	1,75	1,84	1,84	1,94	2,10
Соціальні платежі									
11,08	10,80	11,12	11,95	12,23	12,10	12,42	12,71	12,86	13,119
Податки на товари та послуги									
11,57	12,69	12,57	11,83	11,65	11,62	11,65	12,17	11,66	12,311
Всього									
31,20	31,41	31,85	32,08	31,94	31,88	32,37	33,39	33,90	35,03
Чехія									
Податок на доходи фізичних осіб									
3,46	3,32	3,54	3,57	3,66	3,56	3,58	3,84	4,04	4,31
Податок на прибуток підприємств									
3,39	3,24	3,22	3,33	3,43	3,52	3,59	3,75	3,71	3,47
Соціальні платежі									
14,20	14,54	14,60	14,7	14,72	14,50	14,36	14,67	15,00	15,57
Податки на товари та послуги									
10,74	10,8	11,22	11,42	11,67	10,89	11,16	11,30	11,48	11,307
Всього									
32,28	32,48	33,26	33,68	34,08	33,09	33,35	34,24	34,89	34,26
Словаччина									
Податок на доходи фізичних осіб									
2,80	2,65	2,83	2,92	2,89	2,99	3,12	3,31	3,38	3,56
Податок на прибуток підприємств									
2,46	2,46	2,41	2,36	2,85	3,28	3,70	3,49	3,21	3,21
Соціальні платежі									
12,37	12,07	12,09	12,33	13,28	13,40	13,77	14,08	14,51	14,587
Податки на товари та послуги									
10,40	10,06	10,46	9,89	10,38	10,62	10,81	10,71	11,00	10,934
Всього									
28,87	28,07	28,62	28,34	30,23	31,12	32,18	32,38	32,90	33,05
Угорщина									
Податок на доходи фізичних осіб									
7,30	6,5	5,02	5,64	5,32	5,23	5,29	5,23	5,03	5,17
Податок на прибуток підприємств									
2,19	1,21	1,20	1,28	1,38	1,64	1,79	2,35	1,86	1,17
Соціальні платежі									
12,62	11,70	12,35	12,59	12,53	12,35	12,51	13,03	12,78	12,118
Податки на товари та послуги									
15,37	15,98	15,81	16,88	16,68	16,64	16,99	16,61	16,02	16,101
Всього									
38,95	37,27	36,25	38,36	37,95	37,98	38,71	39,21	37,71	36,55

Джерело: узагальнено автором за даними OECD [13]

Лева частка податкових надходжень 2018 р. у країнах Вишеградської групи припадає на соціальні платежі (від 12,12% ВВП в Угорщині до 15,57% ВВП у Чехії), на другому місці податки на товари та послуги (від 10,93% ВВП у Словаччині до 16,10% ВВП в Угорщині). При цьому податок на доходи фізичних осіб не перевищує 5,5 % ВВП, а податок на прибуток підприємств – не більше як 3,5% ВВП. В Україні за результатами 2018 р. податки на товари та послуги становили 14,25% ВВП, податок на прибуток підприємств – 2,98% ВВП, а податок на доходи фізичних осіб – 6,46% ВВП, що значно вище, ніж у країнах Вишеградської групи.

Теоретично збільшення податкового навантаження може негативно вплинути на ділову активність, саме тому у процесі фіскального регулювання всі країни Вишеградської групи (окремим Угорщини) з обережністю користувалися інструментами прямого оподаткування і намагалися не збільшувати ставку корпоративного податку та податку на доходи фізичних осіб. Також Словаччина, Чехія та Угорщина значну увагу приділяли підвищенню непрямих податків, які є ефективним важелем оздоровлення бюджету, однак їхнє зростання може поглибити соціально-економічну нерівність, що підтверджується досвідом Угорщини, в якій саме в період активних стабілізаційних заходів суттєво збільшився індекс Джіні.

Одним з основних інструментів збільшення доходів бюджетів країн Вишеградської групи були соціальні платежі, які є максимально стабільними джерелами та майже не залежать від макроекономічної динаміки. Це і стало причиною націоналізації пенсійної системи в Угорщині та Польщі.

Отже, Угорщина та Польща у процесі консолідації бюджетів спиралися, в основному, на скорочення видатків та націоналізацію пенсійних систем, а Чехія та Словаччина більшою мірою орієнтувалися на збільшення доходів. Представимо аналітичні дані щодо дефіциту бюджету та темпів приросту реального ВВП країн Вишеградської групи на рис. 6.

Рис. 6. Дефіцити/профіцити бюджетів держав Вишеградської групи та темпи приросту їх ВВП

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

Аналізуючи дані рис. 6, з'ясовано, що держави Вишеградської групи провели досить успішну консолідацію бюджетів, після завершення якої почався період економічного зростання.

Представимо механізм ефективного фіскального регулювання економіки України, розроблений з урахуванням кращого досвіду країн Вишеградської групи (рис. 7), метою якого є забезпечення збалансованості бюджету та макроекономічної рівноваги у суспільстві через узгоджений та збалансований вплив фіскальних інструментів на об'єкти фіскального регулювання.

Об'єктами даного механізму ефективного фіскального регулювання економіки України є бюджетна та податкова системи, а суб'єктами — держава в особі органів та служб, які застосовують методи та інструменти фіскального регулювання.

Серед основних завдань даного механізму ефективного фіскального регулювання економіки України виділено наступні: збалансування бюджетних показників; сприяння скороченню державного боргу; оптимізація податкового навантаження; контроль за впливом на темпи росту ВВП.

Серед принципів ефективного фіскального регулювання економіки України виділено наступні:

- наукова обґрунтованість — принцип полягає у всебічному врахуванні вимог економічних законів, а також сучасних реалій соціального, політичного та економічного життя. Застосування інструментів податкового регулювання впливає на ціни, попит та пропозицію, але, враховуючи масштаби тіньової економіки та рівень податкової культури в Україні, очікуваних результатів може не бути;

- системність — принцип, що обумовлений системним характером об'єкта фіскального регулювання — бюджетної та податкової систем та національної економіки в цілому, що є складними системами, які містять різні елементи. Відповідно, фіскальне регулювання має ґрунтуватися на комплексних засадах у розв'язанні проблем. Також принцип системності означає, що реалізація регулюючої функції має відбуватися без послаблення функції фіскальної;

- законодавче врегулювання — принцип, який полягає в необхідності чіткої регламентації законодавчими актами всіх інструментів фіскального регулювання. Реалізація цього принципу потребує комплексного удосконалення законодавства та максимальної відмови від застосування норм непрямої дії;

- безперервність — принцип фіскального регулювання, який означає, що застосовувані інструменти мають впливати з пріоритетів загальнодержавного розвитку та бути послідовними;

- ефективність — принцип фіскального регулювання, який означає, що позитивний соціальний та економічний результат відповідних заходів має перевищувати втрати всіх суб'єктів податкових та бюджетних правовідносин, пов'язані з їх реалізацією;

- узгодження інтересів — принцип, що полягає у підтриманні балансу інтересів держави, суспільства, суб'єктів господарювання, об'єднаних територіальних громад та окремих громадян. Тільки у врахуванні інтересів всіх сторін фіскальне регулювання можна вважати ефективним;

- адаптації — принцип, який передбачає коригування напрямів фіскального регулювання залежно від зміни умов розвитку держави. Механізми фіскального регулювання не повинні бути незмінними, адже змінюється ринкове середовище, державні пріоритети та кон'юнктура ринку, що сукупно має враховуватися у процесі обрання напрямів та інструментів фіскального регулювання;

Рис.7. Механізм ефективного фіскального регулювання економіки України

Джерело: запропоновано автором

— комплексності — принцип, який наголошує на необхідності застосування фінансового регулювання паралельно з іншими методами державного регулювання.

Висновки. Отже, у процесі моделювання ефективного фінансового регулювання економіки України зроблено наступні висновки.

З'ясовано, що стрімкі зміни зовнішніх чинників впливу на ефективність функціонування економіки України вимагають адекватних коригувань фінансового регулювання економіки.

Проаналізовано досвід країн Вишеградської групи (Польща, Чехія, Угорщина і Словаччина) у сфері консолідації бюджету після криз та виділено особливості їх фінансового регулювання для застосування в українській дійсності. Доведено, що фінанське регулювання економіки в державах Вишеградської групи переважно мало наднаціональний характер, спиралося в основному на інструменти непрямого оподаткування, які стали ефективними важелями оздоровлення бюджетів, скорочення державних видатків та націоналізації пенсійних систем.

Удосконалено механізм ефективного фінансового регулювання економіки України, розроблений з урахуванням кращого досвіду країн Вишеградської групи, метою якого є забезпечення збалансованості бюджету та макроекономічної рівноваги у суспільстві через узгоджений та збалансований вплив фінансних інструментів на об'єкти фінансового регулювання.

1. *Alesina A., Arganda S.* Tales of Fiscal Adjustment. *Economic Policy*. 1998. no. 13(27). pp. 489-585;
2. *Alesina A., Arganda S.* The Design of Fiscal Adjustment. *Tax policy and the Economy*. 2013. vol. 27. pp. 19-68;
3. *Arganda S.* Fiscal Stabilization: When Do They Work and Why. *European Economic Review*. 2004. vol. 48. pp. 1047-1074;
4. *Fiscal Consolidations: Requirements, Timing, Instruments and Institutional Arrangement*. *OECD Economic Outlook*, 2010. Vol. 2. p. 242;
5. *Friedman M. John Maynard Keynes*. *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly*. 1997. Vol. 83, no. 2;
6. *Government Budget*. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-budget?continent=europe> (дата звернення 15.03.2020);
7. *Keynes J. M.* General theory of Employment, Interest and Money. URL: <https://cutt.ly/srYhk6e> (Asseced 30 January, 2020);
8. *Laffer A. B., Zecher R.* Some evidence on the formation, efficiency and accuracy of anticipations of nominal yields. *Journal of Monetary Economics*. 1975. Vol. 1. Iss. 3. pp. 327-342. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(75\)90017-3](https://doi.org/10.1016/0304-3932(75)90017-3);
9. *Molnar M.* Fiscal Consolidation: What factors Determine the Success of Consolidation Efforts? *OESD Journal: Economic Studies*. 2012. no.1. pp. 123-149;
10. *Reconciling Fiscal Consolidation and Growth*. Central, Eastern and Southeastern Europe. *Regional Economic Issues*, November 2015. Washington, DC. 70 p.;
11. *Ronca A., Cizkowicz P.* Non-Keynesian Effects of Fiscal Contraction in New Member States. *European Central Bank Working Paper Series*. 2005. no.519, 34 p.;
12. *Sirenko N., Baryshevskaya I., Poltorak A., Shyshpanova N.* State and tendencies of intergovernmental regulation in Ukraine in conditions of fiscal decentralization. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. Vol. 2. no. 25 (2018). pp.157-164. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136489>;
13. *The Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)*. URL: <http://www.oecd.org/> (дата звернення 15.03.2020);
14. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp> (дата звернення 15.03.2020);
15. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-spending-to-gdp?continent=europe> (дата звернення 15.03.2020);
16. *Ваврін М.* Фінанське регулювання у системі державного управління економічною безпекою. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2012. Вип. 48. С. 134-138;
17. *Десятнюк О., Маршалок Т.* Антициклічне фінанське регулювання економік країн світу — можливості для України. *Журнал європейської економіки*. 2019. Т. 18, № 2. С. 187-211;
18. *Комиссарова Ж.Н., Сергеев Е. А.* Фискальное регулирование ЕС и консолидация бюджета в странах Вишеградской группы. *Вестник МГИМО-Университета*. 2019. №3(66). С. 131-158. DOI 10.24833/2071-8160-

2019-3-66-131-158; 19. *Паєнтко Т. В.* Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків. Ефективна економіка. 2011. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=659> (дата звернення: 30.01.2020); 20. *Прокопенко Н. С., Гудзь О. Є., Тимошенко А. О.* Фіскальні модифікації в Україні в євроінтеграційних умовах. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. № 1. С. 178-189.

1. *Alesina, A., Arganda, S.* (1998). Tales of Fiscal Adjustment. *Economic Policy*. no. 13(27). pp. 489-585. [in English]; 2. *Alesina, A., Arganda, S.* (2013). The Design of Fiscal Adjustment. *Tax policy and the Economy*. vol. 27. pp. 19-68. [in English]; 3. *Arganda, S.* (2004). Fiscal Stabilization: When Do They Work and Why. *European Economic Review*. vol. 48. pp. 1047-1074. [in English]; 4. *Fiscal Consolidations: Requirements, Timing, Instruments and Institutional Arrangement.* (2010). *OECD Economic Outlook*. Vol. 2. p. 242. [in English]; 5. *Friedman M. John Maynard Keynes.* (1997). *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly*. Vol. 83, no. 2. [in English]; 6. *Government Budget. Trading Economics.* Retrieved from :<https://tradingeconomics.com/country-list/government-budget?continent=europe> [in Ukrainian]; 7. *Keynes, J. M.* (2020). *General theory of Employment, Interest and Money*. Retrieved from: <https://cutt.ly/srYhk6e> [in English]; 8. *Laffer, A., Zecher, R.* (1975). Some evidence on the formation, efficiency and accuracy of anticipations of nominal yields. *Journal of Monetary Economics*. Vol. 1. Iss. 3. pp. 327-342. [in Ukrainian]; 9. *Molnar, M.* (2012). Fiscal Consolidation: What factors Determine the Success of Consolidation Efforts? *OECD Journal: Economic Studies*. no.1. pp. 123-149. [in English]; 10. *Reconciling Fiscal Consolidation and Growth. Central, Eastern and Southeastern Europe.* (November 2015). *Regional Economic Issues*. Washington, DC. 70 p. [in English]; 11. *Ronca, A., Cizkowicz, P.* Non-Keynesian Effects of Fiscal Contraction in New Member States. (2005). *European Central Bank Working Paper Series*. no.519, 34 p. [in English]; 12. *Sirenko, N., Baryshevskaya, I., Poltorak, A., Shyshpanova, N.* State and tendencies of intergovernmental regulation in Ukraine in conditions of fiscal decentralization. (2018). *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 2. no. 25 (2018). pp.157-164. [in English]; 13. *The Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD).* (2020). Retrieved from: <http://www.oecd.org/> [in Ukrainian]; 14. *TradingEconomics.* (2020). Retrieved from: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp> [in Ukrainian]; 15. *TradingEconomics.* (2020). Retrieved from: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-spending-to-gdp?continent=europe> [in Ukrainian]; 16. *TradingEconomics.* (2020). Retrieved from: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp> [in Ukrainian]; 17. *TradingEconomics.* (2020). Retrieved from: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-spending-to-gdp?continent=europe> [in Ukrainian]; 18. *Vavrin, M.* (2012). Fiscal regulation in the system of state management of economic security. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya ekonomichna*. Issue 48, p. 134-138. [in Ukrainian]; 19. *Desiatniuk, O., Marshalok, T.* (2019). Countercyclical fiscal regulation of the world's economies - opportunities for Ukraine. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*. Vol. 18, № 2. p. 187-211. [in Ukrainian]; 20. *Komyssarova, Zh. N., Serheev, E. A.* (2019). EU fiscal regulation and budget consolidation in the Visegrad countries. *Vestnyk MHYMO-Unyversyteta*. №3(66). p. 131-158. [in Russian]; 21. *Paientko, T. V.* (2011). Tools of fiscal regulation of financial flows. *Efektivna ekonomika*. №8. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=659> [in Ukrainian]; 22. *Prokopenko, N. S., Hudz, O. Ye., Tymoshenko, A. O.* (2018). Fiscal modifications in Ukraine in the context of European integration. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. № 1. С. 178-189. [in Ukrainian].